

Jarosław Dobkowski

Jerzy Karol Panejko (1886-1973) - zarys biografii

Studia Prawnoustrojowe nr 26, 47-62

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Jarosław Dobkowski

Katedra Prawa Administracyjnego i Nauki o Administracji

Wydział Prawa i Administracji UWM

Jerzy Karol Panejko (1886–1973) – zarys biografii

Profesor Jerzy Karol Panejko na trwałe zapisał się w historii polskiej myśli administracyjnej. Mimo że z różnych względów uległ pewnemu zapomnieniu, to prezentowane przez niego poglądy są w dalszym ciągu żywe i istotnie oddziałują na doktrynę prawniczą oraz znacząco wpływają na legislację i judykaturę. W polskiej literaturze prawniczej uchodzi za klasyka w przedmiocie samorządu europejskiego. Nie bez powodu jest nazywany ojcem państwowej teorii samorządu i w niemal każdym kursowym podręczniku prawa komunalnego poddaje się analizie jego oryginalne stanowisko w kwestii prawnej istoty samorządu. Jest on również dość często przywoływanym autorem w monografiach i rozprawach naukowych. Jego pogląd, będący pokłosiem sporu naukowego z Tadeuszem Bigo, wywiera istotny wpływ na postrzeganie samorządu. Znany jest w Polsce przede wszystkim jako autor z okresu międzywojennego, mimo że tworzył także w latach późniejszych za granicą, w szczególności w Monachium.

Jerzy Panejko swoje ustalenia poczynił, stosując metodę analityczną – indukcji funkcjonalnej. Jak pisał jego uczeń, Jerzy Starościak (1914–1974): „Dla posiadania prawidłowego poglądu na każdą instytucję prawną nie wystarczy opieranie się tylko o samo »istnienie« przepisu. Trzeba znać jego stosowanie, trzeba znać również samo funkcjonowanie instytucji. Jest to metoda pozwalająca uzyskać rzeczywisty, realny obraz badanej instytucji prawnej”¹.

W swoich dociekaniach J. Panejko wychodził z założeń szkoły kelsenowskiej. Warto zauważyć, że był inicjatorem polskiej edycji i autorem przedmowy do pracy Hansa Kelsena (1881–1973) pt. *Podstawowe zagadnienia nauki prawa państwowego*². Także twórcy szkoły krakowskiej (z której się wywodził), jego patroni naukowci: Władysław L. Jaworski (1865–1930) i Kazimierz W. Kumaniecki (1880–1941) byli wówczas propagatorami metody Kelsenowskiej z jej naczelną zasadą: „państwo jest całością prawa”³. Zwartą koncepcję teoretyczną zawiera praca habilitacyjna Jerzego Panejki pt. *Geneza i podstawy samorządu europejskiego*, wydana w Paryżu w 1926 r.⁴ oraz wznowiona z uzupełnieniami w Wilnie w 1934 r.⁵ Swoim poglądom na istotę samorządu dał też wyraz w dalszych pracach, głównie w skrypcie wykładów pt. *Samorząd porównawczy*⁶, a także w artykułach: *Założenia metodologiczne w badaniu pozytywno-prawnego pojęcia samorządu*⁷ oraz *Idea praworządności a prawo o ustroju adwokatury*⁸. Jego ostatnia książka poświęcona tej problematyce – wydane w języku ukraińskim *Teoretyczne podstawy samorządu*⁹ – stanowi podsumowanie wieloletnich badań i poszukiwań autora oraz daje najpełniejszy wykład jego teorii.

Założenia szkoły kelsenowskiej poprowadziły J. Panejkę do ostatecznej konstatacji, że „samorząd jest opartą na przepisach ustawy, zdecentralizowaną administracją państwową, wykonywaną przez organy lokalne, niepodporządkowane hierarchicznie innym organom i samodzielne w granicach ustawy i ogólnego porządku prawnego”¹⁰. W świetle powyższych założeń definicja

¹ J. Starościak, *System organizacyjny administracji polskiej. Nauka administracji i prawo administracyjne (uzupełnienia do wykładów)*, z. 2, Warszawa 1949, s. 88 i n.

² H. Kelsen, *Podstawowe zagadnienia nauki prawa państwowego (o rozwinięciu nauki o normie prawnej)*, tłum. T. Przeworski, t. 1, Wilno 1935, ss. 388; t. 2, Wilno 1936, ss. 453.

³ H. Kelsen, *Hauptprobleme der Staatsrechtslehre entwickelt aus der Lehre vom Rechtssatze*, Tübingen 1911, s. 16.

⁴ J. Panejko, *Geneza i podstawy samorządu europejskiego*, Paryż 1926, ss. 132 (reedycja opracowania ukazała się w ramach I Serii Klasyki Samorządowej Wydawnictwa „Przemiany” w 1990 r.).

⁵ J. Panejko, *Geneza i podstawy samorządu europejskiego*, Wilno 1934, ss. 184.

⁶ J. Panejko, *Samorząd porównawczy: wykłady prof. dr Panejki*, Kraków 1928, ss. 111.

⁷ „Samorząd Terytorjalny” 1935, z. 3–4, s. 312 i n.

⁸ „Rocznik Prawniczy Wileński” 1939, s. 77 i n.

⁹ Ю. Панейко, *Теоретичні основи самоврядування*, Monachium 1963, ss. 194; ponowne wydanie: Ю. Панейко, *Теоретичні основи самоврядування*, Lwów 2002, ss. 196.

¹⁰ Ю. Панейко, *Теоретичні основи самоврядування*, Lwów 2002, s. 136.

ta – jak każda teoria normatywistyczna – może grzeszyć jedynie dążeniem do uczynienia jej wyłączną. Takie określenie samorządu było również w rzeczywistości pokłosiem dawnego dyskursu Hansa Kelsena i Carla Schmitta (1888–1985).

Niniejsze rozważania mają na celu przedstawienie zarysu biografii J. Panejki jako nader ważnej postaci. W polskiej bibliografii nie odnajdziemy jego konterfektu prawniczego i naukowego. Przy opracowywaniu poniższych uwag korzystałem zarówno z powszechnie dostępnych źródeł literackich, jak i materiałów udostępnionych przez Archiwum Akt Nowych w Warszawie. Na ich podstawie ustaliłem co następuje:

Jerzy Karol Panejko urodził się 3 kwietnia 1886 r. w Złoczowie w Galicji. Ojciec Łukasz, niższy urzędnik powiatowy, zmarł wcześniej, bo w 1897 r., pozostawiając żonę z pięciorgiem małych dzieci: Wasylem (1883–1956)¹¹, Jerzym (1886–1973), Łucją (1887–1974)¹², Marią (1889–1975)¹³, Aleksandrem (1891–1950)¹⁴. Matka Karolina (nazwisko panięńskie – Popp) miała pochodzenie niemieckie i wywodziła się z rodziny kolonistów z okolic Kołomyi. W domu mówiło się po polsku, choć matka wychowywała dzieci w duchu kultury ukraińskiej.

Jerzy Panejko spędził najmłodsze lata swojego życia w Złoczowie. W 1903 r. przeniósł się do Lwowa, gdzie uczęszczał do c.k. V gimnazjum. Jego kolegami ze szkolnej ławy byli m.in. pisarz *fantasy* Stefan Grabiński (1887–1936), doktor praw Adam Pogonowski, krytyk literacki Tadeusz Dąbrowski (1887–1919), artysta malarz Kajetan Stefanowicz (1886–1920), polityk i publicysta Adam Skwarczyński (1886–1934), profesor chemii Wacław Leśniański (1886–1956)¹⁵. Większość z nich po złożeniu egzaminu dojrzałości w 1905 r. otrzymała maturę z odznaczeniem¹⁶. Na jesieni tegoż roku J. Panejko rozpoczął studia prawnicze na Wydziale Prawa i Umiejętności Politycznych Uniwersytetu Franciszkańskiego we Lwowie, które ukończył w 1909 r. W roku 1910 uzyskał tam (jako jeden ze 122 promowanych) stopień doktora

¹¹ Dr praw Wasyl Panejko był działaczem społecznym, dziennikarzem i politykiem. Pełnił m.in. funkcje sekretarza spraw zagranicznych Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej oraz przewodniczącego delegacji ukraińskiej na paryską konferencję pokojową. Zob. I. Соляр, *Василь Панейко*, [w:] *ЗУНР 1918–1923 Уряду. Постаті*, Lwów 2009, s. 217 i n.

¹² Łucja Panejko była z wykształcenia nauczycielką, jednakże nie wykonywała wyuczonego zawodu. Pozostawała przy rodzinie i zajmowała się prowadzeniem gospodarstwa domowego.

¹³ Maria Panejko pracowała w szkołach lwowskich i okolicznych jako metodyk. Po wojnie udzielała się w organizacjach medyczno-charytatywnych emigracji ukraińskiej w Monachium.

¹⁴ Aleksander Panejko był profesorem w ukraińskich szkołach średnich w Tarnopolu i Lwowie oraz autorem publikacji z zakresu gramatyki języka ukraińskiego i redaktorem słowników w tym języku. Zob. Paneiko Ołeksander, *Encyclopedia of Ukraine*, vol. 3 (University of Toronto Press 1993), wydanie elektroniczne.

¹⁵ J. Bednarski, *Wspomnienia o Stefanie Grabińskim*, „Litteraria Copernicana” 2013, nr 1(11), s. 293 i n.

¹⁶ *Sprawozdanie Dyrekcji C. K. V Gimnazjum we Lwowie za rok szkolny 1905*, Lwów 1905, s. 92 i n.

praw¹⁷. Opiekę naukową sprawował nad nim wywodzący się z rodziny polsko-ukraińskiej prof. Piotr Stebelski (1857–1923).

Bezpośrednio po uzyskaniu stopnia naukowego Panejko wstąpił do służby administracyjnej przy namiestnictwie galicyjskim, gdzie pracował na różnych stanowiskach do 1918 r., przechodząc kolejne szczeble kariery urzędniczej: od praktykanta konceptowego i koncypisty namiestnictwa począwszy¹⁸, a skończywszy na funkcji osobistego sekretarza ostatniego namiestnika Galicji i Lodomerii oraz generała-gubernatora Lwowa – Karla Geорга Grafa Huyna (1857–1938)¹⁹. Po upadku Austro-Węgier przeszedł do służby publicznej państwa polskiego, gdzie pozostawał czynny do końca roku 1928 jako referendarz w kategorii VII stosunku służbowego w Urzędzie Wojewódzkim w Krakowie²⁰. W tym czasie pogłębiał wiedzę z zakresu prawa politycznego i administracyjnego. Na podstawie przyznanego stypendium naukowego i udzielonego urlopu specjalnego odbywał w półroczu zimowym roku akademickiego 1911/12 studia na Uniwersytecie Fryderykańskim w Halle an der Saale²¹, gdzie prowadził badania naukowe pod kierunkiem prof. Edgara Löninga (1843–1919) nt.: *Verfassung der Städte in den östlichen provinzen Preußens im Vergleich mit den Städten Galiziens*²². W półroczu zimowym roku akademickiego 1912/13 studiował na Uniwersytecie w Wiedniu pod kierunkiem prof. Edmunda Bernatzika (1854–1919). Napisał tam niepublikowaną pracę seminaryjną pt.: *Das Nationalitätenrecht in Russland*. Stała się ona podstawą uzyskania dalszego urlopu i specjalnego stypendium państwowego na badania prowadzone w Petersburgu. W miesiącach letnich 1913 r. J. Panejko pracował tam naukowo w Cesarskiej Bibliotece Publicznej. Celem tych studiów była analiza stosunków narodowościowych panujących w Rosji i rozszerzenie wspomnianej pracy seminaryjnej oraz ogłoszenie jej drukiem w wydawnictwach prof. E. Bernatzika. Studia te miały być kontynuowane latem 1914 r., jednakże stanęły temu na przeszkodzie wypadki wojenne. Do kwestii narodowościowych w organizacji administracji publicznej odnosił się w późniejszych pracach w kontekście samorządu nieterytorialnego²³.

Po I wojnie światowej J. Panejko w swoich badaniach powrócił do tematu samorządu, w tym samorządu terytorialnego. W 1925 r. po uzyskaniu

¹⁷ W. Hann, *Kronika Uniwersytetu Lwowskiego*, t. 2: 1898/9–1909/10, Lwów 1912, s. 671.

¹⁸ „Gazeta Lwowska” z 23 czerwca 1910 r., r. 100, nr 140, s. 1; „Nowa Reforma” z 1 października 1911 r., r. 30, nr 448, s. 2; „Gazeta Lwowska” z 1 października 1911 r., r. 101, nr 223, s. 1; *Verordnungsblatt des K. K. Ministeriums des inneren*, 1911, t. 10, s. 214.

¹⁹ З. Соколюк, *Юрій Панейко 3.4.1886 – 18.8.1973*, [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка*, 1988, t. 11, s. 7.

²⁰ Pismo Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych z 31 grudnia 2008 r. (znak: OP.2618/9-U-28).

²¹ Pełna nazwa: Königliche Vereinigte Friedrichs-Universität Halle-Wittenberg.

²² Б. Винар, *Проф. Д-Р Юрій Панейко*, „Svoboda” z 18 maja 1956 r., r. 63, nr 94, s. 3.

²³ Zob. J. Panejko, *Uwagi o samorządzie*, [w:] W.L. Jaworski, *Projekt kodeksu agrarnego – Załączniki*, Warszawa 1928, s. 147 i n.

jednorocznego urlopu wyjechał do Zurichu w celu zbadania organizacji samorządu szwajcarskiego. W wyniku tych prac powstało nieogłoszone wówczas (z powodu braku środków finansowych) studium o komunach szwajcarskich, zaś w 1926 r. ukazała się drukiem w emigracyjnym wydawnictwie Imprimerie de Navarre wspomniana rozprawa pt.: *Geneza i podstawy samorządu europejskiego*. Stała się ona podstawą uzyskania przez J. Panejkę *veniam legendi* z zakresu nauki administracji i prawa administracyjnego na Uniwersytecie Jagiellońskim. Już jako docent UJ w popularnym ilustrowanym dzienniku lwowskim „Wiek Nowy” opublikował dwuczęściowe doniesienie pt. *Dokoła reformy rolnej*²⁴, w której omawia pracę W. L. Jaworskiego pt. *Reforma rolna*²⁵.

Jako *Privatdozent* w roku akademickim 1926/27 prowadził na Wydziale Prawa UJ wykłady z polskiego prawa komunikacyjnego. W roku akademickim 1927/28 i roku akademickim 1928/29 zlecono mu prowadzenie w zastępstwie prof. W. L. Jaworskiego wykładu nt. polskiego prawa administracyjnego oraz ćwiczeń praktycznych z tego zakresu. Jednocześnie w tym czasie wykładał w Polskiej Szkole Nauk Politycznych przedmiot „samorząd porównawczy”²⁶. Skrypty tych wykładów ukazały się w formie materiału powielonego²⁷. Interesujący jest przy tym fragment poświęcony znaczeniu samorządu zawodowego w organizacji państwa, funkcjonujący w obiegu również jako samodzielne odbicie, a związany z poniżej opisaną aktywnością.

Z chwilą powołania do życia na wiosnę 1927 r. przez Ministra Reform Rolnych Komisji dla Uporządkowania Ustawodawstwa Agrarnego rozpoczął J. Panejko bliższą współpracę z przewodniczącym tej Komisji – prof. W. L. Jaworskim. Wynikiem tego było opracowanie trzech studiów. Jedna z tych prac, mająca charakter analizy orzecznictwa Sądu Najwyższego i Najwyższego Trybunału Administracyjnego w sprawach agrarnych, to wewnętrzny materiał wykorzystany przez prof. Jaworskiego przy opracowywaniu kodeksu agrarnego²⁸. Dwie pozostałe: o organizacji władz agrarnych i o samorządzie agrarnym ukazały się drukiem²⁹. W krakowskim dzienniku „Czas” pojawił się także artykuł pt.: *Samorząd rolniczy*³⁰, w którym Panejko poddał krytycznej analizie obowiązujące wówczas przepisy o izbach rolniczych. Współpraca z prof. W. L. Jaworskim zaowocowała także publikacją pt. *Ustrój samorządu*

²⁴ „Wiek Nowy” z 1 grudnia 1926 r., r. 26, nr 7633, s. 2 oraz „Wiek Nowy” z 2 grudnia 1926 r., r. 26, nr 7634, s. 2–3.

²⁵ Kraków 1926, ss. 569.

²⁶ *Sprawozdanie Koła Uczniów i Byłych Uczniów Polskiej Szkoły Nauk Politycznych za rok 1926/7*, Kraków 1927, s. 22.

²⁷ *Samorząd porównawczy: wykłady prof. dr Panejki*, Kraków, maj 1928, ss. 111.

²⁸ W.L. Jaworski, *Projekt Kodeksu agrarnego*, Poznań 1928, s. 120.

²⁹ J. Panejko, [w:] W.L. Jaworski, *Projekt Kodeksu agrarnego*, Poznań 1928, s. 193 i n.; J. Panejko, *Uwagi o samorządzie*, [w:] W.L. Jaworski, *Projekt Kodeksu agrarnego, Załączniki*, Warszawa 1928, s. 147 i n.

³⁰ „Czas” z 2 kwietnia 1928, r. 80, nr 83, s. 6 i n.

terytorialnego w Polsce, wydana jako załącznik do dzieła życia Profesora pt. *Projekt Konstytucji*³¹.

Docentura J. Panejki nie trwała długo. Postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 4 grudnia 1928 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym prawa administracyjnego na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie. Katedrę na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych objął po zmarłym zastępcy profesora śp. doc. Kazimierzu Maria Krzyżanowskim (1893–1927). Podczas pracy profesorskiej w Wilnie skupił szerszą uwagę na aktywności naukowej, działalności organizatorskiej i pracy pedagogicznej. Jego dorobek publikacyjny znacząco się pomnożył. Dzięki uwolnieniu się od innych zajęć zarobkowych opublikował szereg ważnych prac z zakresu prawa publicznego. Już w 1929 r. ukazał się w Krakowie zespolony podręcznik akademicki pt. *Polskie prawo administracyjne*, opracowany wspólnie z prof. K. W. Kumarnieckim i Bohdanem Sz. K. Wasiutyńskim (1882–1940). Była to jedna z pierwszych publikacji tego typu na polskim rynku wydawniczym. Prof. Panejko był autorem następujących rozdziałów: *Zdrowotność publiczna* (s. 299–355), *Prawo komunikacyjne* (s. 356–418), *Administracja rolnicza i lasowa. Łowiectwo i rybołówstwo* (s. 698–864), *Prawo wodne* (s. 865–907), *Prawo wyłączeniowe* (s. 897–907), *Administracja wojskowa* (s. 908–960) oraz *Bezpieczeństwo publiczne. Stan wyjątkowy i stan wojenny* (s. 961–977), co stanowi łącznie 394 strony druku. Komplementarną pozycją był dwuczęściowy *Indeks pytań z administracji*, wydany nakładem Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego³². W tym samym roku J. Panejko napisał także przyczynek popularnonaukowy pt. *Zapowiedź wielkiej reformy administracji w Prusiech*, opublikowany na łamach dziennika „Czas”³³. W periodyku naukowym „Samorząd Terytorjalny” ukazało się natomiast opracowanie pt. *Rozwiązanie reprezentacyj komunalnych w województwach b. zaboru austriackiego*³⁴ dotyczące słynnego wyroku Najwyższego Trybunału Administracyjnego z 26 kwietnia 1926 r. w sprawie rozwiązania Rady Miejskiej w Krakowie (L. rej. 1325/25) i wprowadzenia tam ustroju prowizorycznego.

W roku 1931 profesor publikuje zaległe obszerne studium pt. *Samorząd komunalny w Szwajcarii*³⁵, będące ogłoszeniem zaktualizowanych wyników badań sprzed 1926 r. W tym samym roku ukazuje się także artykuł pt. *Z zagadnień nadzoru nad samorządem komunalnym w sprawach opieki społecznej*³⁶ na temat sporu, jaki wynikł pomiędzy Magistratem m.st. Warszawy

³¹ W. L. Jaworski, *Projekt Konstytucji*, Kraków 1928, s. 275 i n.

³² Kraków 1930.

³³ „Czas” z 9 lutego 1929 r., r. 81, nr 32, s. 2.

³⁴ „Samorząd Terytorjalny” 1929, z. 4, s. 1 i n.

³⁵ „Samorząd Terytorjalny”, 1930, z. 1, s. 70 i n.

³⁶ „Samorząd Terytorjalny”, 1931, z. 1–2, s. 1 i n.

a Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, które zażądało uzupełnienia budżetu miejskiego o wydatki na cele walki z obrotem „żywym towarem” (handel kobietami i dziećmi), zakończonego wyrokiem Najwyższego Trybunału Administracyjnego oddalającym skargę władz miasta jako nieuzasadnioną. Na kanwie tych zaszłości Panejko rozważa poruczony zakres działania związków komunalnych. Wkrótce publikuje także inny istotny tekst, tym razem dotyczący samorządu w systemie ubezpieczeń społecznych³⁷. Ponadto drukiem ukazuje się *Przegląd ustawodawstwa administracyjnego za lata 1929 i 1930*³⁸, przedstawiający rozwój regulacji administracyjnoprawnej na tle lat poprzednich oraz wskazujący na najważniejsze nowe akty normatywne w tej dziedzinie.

Ta wzmocniona aktywność publikacyjna przyczyniła się do uchwalenia 3 lutego 1931 r. przez Radę Wydziału Prawa i Nauk Społecznych, 7 marca 1931 r. popartego przez Senat Uniwersytetu Stefana Batorego wniosku o mianowanie Jerzego Panejki na stanowisko profesora zwyczajnego nauki administracji i prawa administracyjnego. Uprzedzając nieco wypadki, należy odnotować, że nominacja ta nastąpiła dopiero postanowieniem Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 15 grudnia 1936 r. na wniosek Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z dnia 17 listopada 1936 r. Nieznane są przyczyny tak długiego rozpoznawania tej sprawy. Niemniej, 24 października 1932 r. Rada Wydziału Prawno-Ekonomicznego Uniwersytetu Poznańskiego również uchwaliła wniosek o mianowanie Jerzego Panejki profesorem zwyczajnym prawa administracyjnego w ramach II Katedry. Do wniosku tego przychylił się 16 grudnia 1932 r. Senat tego Uniwersytetu, jednak już 7 stycznia 1933 r. wniosek ten został w Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego pozostawiony bez biegu i odłożony *ad acta*.

Jednakowoż prof. J. Panejko został wybrany na dziekana swojego macierzystego wydziału na rok akademicki 1933/34. Wybór ten został ponowiony na rok akademicki 1936/37³⁹. Profesor pełnił również inne funkcje administracyjne: prodziekana oraz kierownika Zakładu Naukowego Administracji i Prawa Administracyjnego. Wchodził również w skład różnych komisji wydziałowych oraz ogólnouczelnianej Komisji Opieki Zdrowotnej Nad Młodzieżą Akademicką. Ponadto sprawował opiekę nad studenckim ruchem naukowym (Koło Prawników Studentów U.S.B.) i tamtejszym towarzystwem bratniej pomocy. Był filistrem honorowym korporacji akademickich *Batoria*, *Vilnensia* i *Conradia* oraz kuratorem stowarzyszenia ideowo-wychowawczego *Colle-*

³⁷ J. Panejko, *Samorząd instytucyj ubezpieczeń społecznych w świetle teorii i prawa pozytywnego*, „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1931, r. 5, z. 2, s. 321 i n.

³⁸ „Rocznik Prawniczy Wileński” 1931, r. 5, s. 602 i n.

³⁹ J. Panejko, *Sprawozdanie z działalności Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie za r. ak. 1936/37*, „Rocznik Prawniczy Wileński” 1938, r. 9, s. 341–358.

gium Leonardii da Vinci i stowarzyszenia kulturalno-towarzyskiego *Akademicki Konwent „Polonia”*. Brał aktywny udział w życiu artystycznym i muzycznym Wilna oraz organizował życie kulturalne społeczności uczelnianej, np. wileńskie szopki akademickie⁴⁰, nawiązujące do spotkań filaretów, filomatów i promienistych – Misterium Golgoty czy Misterium „U stóp krzyża”, jak też wieczór poświęcony pamięci Leonarda da Vinci⁴¹. To podczas tego typu spotkań rozwijał swój talent późniejszy prof. prawa administracyjnego Wacław Dawidowicz (1909–1997)⁴². Jerzy Panejko był przy tym wrażliwy na piękno⁴³. Jak wspominał Czesław Miłosz (1911–2004), „był bardzo wytworny i mający swój dwór młodych ludzi, rodzaj akademii według najwyższych ideałów greckich”⁴⁴. Poeci Mieczysław Ubyśz i Zygmunt Ostrowski dedykowali mu swoje wiersze⁴⁵. Niemniej, po słynnej sprawie Stanisława Wacławskiego, która spowodowała tragiczne wydarzenia w 1931 r., w sytuacjach niepięć w relacjach polsko-żydowskich na Uniwersytecie Stefana Batorego „prof. Panejko [jako dziekan – uwaga J.D.] przed wykładem wyprosił stojących żydów z sali”⁴⁶. Nie wiadomo jednak, czy opowiadał się za zasadą *numerus clausus*. Jako kurator korporacji studenckiej „Skorynja”, zrzeszającej młodzież białoruską, namawiał do miłości i braterstwa⁴⁷.

Jerzy Panejko został także powołany do wymiaru sprawiedliwości dyscyplinarnej jako zastępca przewodniczącego komisji dyscyplinarnej dla pomoc-

⁴⁰ *Jedenasta wileńska szopka akademicka*, Wilno 1933, *passim*.

⁴¹ J. Panejko, *Złote pierścienie Leonarda da Vinci. Przyczynek do życia kulturalnego wileńskiej młodzieży akademickiej*, „Czas” z 24 grudnia 1937 r., r. 89, nr 352, s. 20. Zob. także: *U stóp Krzyża. Wieczór „Collegium Leonardi da Vinci” w Sali Śniadeckich U.S.B.*, „Głos Narodowy” 1938, r. 1, nr 76, s. 3; *Uroczystość wręczenia pierścieni w Collegium Leonardi da Vinci w Wilnie*, „Kurjer Wileński, Wileńsko-Nowogródzki, Grodzieński, Poleski i Wołyński” 1937, nr 290, s. 2; J. Ł. Pałowski, *Collegium Leonardi da Vinci*, „Ilustrowany Kurier Codzienny” z 5 listopada 1937 r., r. 28, nr 306, s. 2 i n.; J. Ł. Pałowski, *Collegium Leonardi da Vinci* [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка*, 1988, t. 11, s. 178 i n., K. Szafranski, *Collegium Leonardi da Vinci – Wigilja* [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка*, 1988, t. 11, s. 184 i n.

⁴² M. Ankudowicz-Bieńkowska, *Polskie życie muzyczne w Wilnie lat II Rzeczypospolitej*, Olsztyn 1997, s. 75 i n.

⁴³ J. Panejko, *Piękno i życie*, [w:] *Księga pamiątkowa na dziewięćdziesięciolecie dziennika „Czas”: Kraków 1848 – Warszawa 1938*, Warszawa 1938, s. 113 i n.

⁴⁴ *Czesława Miłosza autoportret przekorny. Rozmowy przeprowadził Aleksander Fiut*, Warszawa 1994, s. 223.

⁴⁵ З. Соколюк, *Юрій Панейко 3.4.1886 – 18.8.1973*, [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка*, 1988, t. 11, s. 20 i n.; M. Ubyśz, *Skarga prochi*, [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка*, 1988, t. 11, s. 187; M. Ubyśz, *Rewien mądry, dobry Pan*, [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка*, 1988, t. 11, s. 188 i n.; Z. Ostrowski, *Gdy Cię po latach zobaczę*, [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка*, 1988, t. 11, s. 190.

⁴⁶ Sz. Rudnicki, *Równi, ale niezupęnie*, bmw 2008, s. 151.

⁴⁷ J. T. Dybowski, *Siedem lat w szponach G.P.U.*, „Kultura” z 19 lipca 1936 r., r. 1, nr 16, s. 4.

nicznych sił naukowych, zastępca rzecznika dyscyplinarnego dla profesorów Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie na okres trzech lat akademickich 1937/38–1939/40 oraz przewodniczący komisji dyscyplinarnej dla urzędników i niższych funkcjonariuszy państwowych tej samej uczelni. Działał również w organizacjach społecznych. Był członkiem zwyczajnym Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, członkiem zwyczajnym Polskiego Instytutu Prawa Publicznego w Poznaniu oraz członkiem Polskiej Komisji Współpracy Prawniczej Międzynarodowej w Warszawie. W randze wiceprzewodniczącego delegacji polskiej brał udział w Zjeździe Międzynarodowej Komisji Profesorów Prawa Administracyjnego w Bratysławie. Od roku akademickiego 1933/34 prowadził jako zajęcie uboczne wykłady w Szkole Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie⁴⁸.

Nie stało to na przeszkodzie dalszemu rozwijaniu działalności naukowej i pracy pedagogicznej, przy czym stale powiększał swój dorobek publikacyjny. Opublikowana na początku 1932 r. na łamach czasopisma „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” praca pt. *Z zagadnień sądownictwa administracyjnego (na tle projektu ustawy o sądownictwie administracyjnym)* dotyka ważnej kwestii sądownictwa administracyjnego i wyraża w istocie jego poglądy zawarty w sporządzonej opinii na potrzeby prac właściwej Komisji⁴⁹. W tym samym periodyku podjął także kwestię pożądanых zmian w sposobie nauczania prawa administracyjnego i nauki administracji⁵⁰. Publikował także w uznanym czasopiśmie „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”⁵¹.

W kolejnych latach ukazało się drugie zaktualizowane i poprawione wydanie monumentalnej monografii pt. *Geneza i podstawy samorządu europejskiego*⁵² oraz szereg artykułów i prac drobnych. Wymienić tu można poświęcony aspektom zakazu orzekania na gorsze komentarz na kanwie istniejącego orzecznictwa pt. *Reformatio in pius w postępowaniu administracyjnym*⁵³ i studium pt. *Czynnik społecznościowy w organizacji samorządu miast niemieckich*⁵⁴. Swój pogląd na istotę samorządu w zakresie ubezpieczeń społecznych profesor ponowił w pracy pt. *Spór o charakter prawny instytucji ubezpieczeń społecznych*⁵⁵. Koncepcję rozumienia samorządu kreślił zaś we wspomnianych na wstępie opracowaniach pt. *Założenia metodologiczne w badaniu po-*

⁴⁸ *Szkoła Nauk Politycznych przy Instytucie Naukowo-Badawczym Europy Wschodniej w Wilnie. Dane na rok 1933/34*, Wilno 1934, s. 6.

⁴⁹ J. Panejko, *Z zagadnień sądownictwa administracyjnego (na tle projektu ustawy o sądownictwie administracyjnym)*, „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”, 1932, r. 14, z. 1, s. 1 i n.

⁵⁰ „Gazeta Administracji i Policji Państwowej”, 1932, z. 7, s. 8 i n.

⁵¹ *Przegląd prawodawstwa: prawo administracyjne za lata 1930 i 1931*, 1932, z. 3, s. 665 i n.

⁵² J. Panejko, *Geneza i podstawy samorządu europejskiego*, Wilno 1934, ss. 184.

⁵³ „Orzecznictwo Sądów Najwyższych w sprawach podatkowych i administracyjnych” 1934, z. 6, s. 396 i n.

⁵⁴ „Samorząd Terytorjalny” 1934, z. 4, s. 361 i n.

⁵⁵ „Przegląd Ubezpieczeń Społecznych” 1936, nr 3–4, s. 190 i n.

zytywno-prawnego pojęcia samorządu⁵⁶ oraz *Idea praworządności a prawo o ustroju adwokatury*⁵⁷. Publikował także prace bardziej popularnonaukowe, w szczególności takie teksty, jak *Nie podnosić nieuctwa do godności zasady*⁵⁸ – o niefortunnym pomysle niższych studiów administracyjnych dla urzędników, czy *U podstaw biurokracji*⁵⁹. Był także współautorem *Encyklopedii Nauk Politycznych (zagadnienia społeczne, polityczne i gospodarcze)*⁶⁰, na potrzeby której opracował nawiązujące do pierwszego wykładu hasło: *Polskie prawo komunikacyjne*. Jego autorstwa były też *Uzupełnienia do wspomnianego podręcznika Polskiego prawa administracyjnego*⁶¹. W ramach Wydawnictwa Koła Prawników U. S. B. ukazała się pomoc dydaktyczna w postaci skryptu z zakresu administracji społecznej⁶² oraz *Uzupełnienia do skryptu pt. „Statystyka administracyjna”*⁶³.

Ważny wycinek pracy naukowej J. Panejki stanowiła krytyczna analiza judykatury, w szczególności orzecznictwa sądownoadministracyjnego. Ogółem przygotował blisko dwadzieścia glos i komentarzy do wyroków Najwyższego Trybunału Administracyjnego oraz Inwalidzkiego Sądu Administracyjnego, ogłoszonych na łamach periodycznego wydawnictwa pt. „Orzecznictwo Sądów Najwyższych w sprawach podatkowych i administracyjnych”⁶⁴. Badania praktyki sądowej zaowocowały powołaniem profesora – na mocy postanowienia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 16 lipca 1937 r. – w skład Trybunału Kompetencyjnego w charakterze członka na okres pięciu lat.

W ramach działalności akademickiej J. Panejko podejmował także dyskusje ze środowiskiem naukowym. Był dość krytyczny zarówno w stosunku do młodszych pracowników naukowych, jak i uznanych przedstawicieli doktryny prawniczej. Opublikował kilkanaście recenzji i not bibliograficznych, w szczególności na łamach takich uznanych czasopism naukowych jak „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” i „Samorząd Terytorjalny”. Jako przykładowe można wskazać krytyczne omówienia takich prac jak: *Langrod Jerzy Stefan Dr.: Kontrola administracji. Studja. Odbitka z dzieła „Projekt Konstytucji” prof. Władysława Leopolda Jaworskiego, Warszawa – Kraków 1929, str. 331*⁶⁵, czy *Bigo Tadeusz: Kształcenie urzędników publicznych w świe-*

⁵⁶ „Samorząd Terytorjalny” 1935, z. 3–4, s. 312 i n.

⁵⁷ „Rocznik Prawniczy Wileński” 1939, s. 77 i n.

⁵⁸ „Ilustrowany Kurjer Codzienny” z 10 października 1935 r., nr 281, s. 3.

⁵⁹ „Czas” z 24 grudnia 1936 r., nr 354, s. 3.

⁶⁰ Warszawa 1938.

⁶¹ Wilno 1934.

⁶² *Administracja społeczna: skrypt dla użytku stud. II roku wydz. Prawa i Nauk Społecznych U. S. B.*, Wilno 1937, ss. 144.

⁶³ Wilno 1938.

⁶⁴ Glosy do wyroków z: 26 lutego 1934 r., I. rej. 6233/30 „Orzecznictwo Sądów Najwyższych w sprawach podatkowych i administracyjnych” (dalej: OSN) 1935, nr 2, s. 137 i n.; 25 marca 1935 r., I. rej. 6886/32 OSN 1935, nr 9, s. 595 i n.; 19 września 1934 r., I. rej. 10816/31 OSN 1935, nr 10, s. 677 i n.; 18 czerwca 1935 r., I. rej. 11083/31, OSN 1936, nr 2, s. 118 i n.;

*tle doświadczeń niemieckich. Warszawa, Gazeta Administracji i Policji Państwowej, 1930, str. 24*⁶⁶, *Józef Staryszak – Prawo nadzoru nad administracją samorządową w Polsce. Rozprawa doktorska, Warszawa 1931, str. 170*⁶⁷.

W świetle publikowanych periodycznych uczelnianych spisów wykładów w ramach działalności dydaktycznej na Wydziale Prawa i Nauk Społecznych prof. J. Panejko wykładał naukę administracji i prawo administracyjne oraz prowadził proseminarium administracyjne i seminarium administracyjne wyższe. Wykład kursowy przez cały okres pracy prowadził w tych samych terminach (czwartki, piątki i soboty od godz. 9.00 do godz. 11). Mimo że był wymagającym nauczycielem akademickim⁶⁸, pod jego kierunkiem naukowym duże grono magistrów prawa uzyskało stopnie doktorskie, a przestawione dysertacje były następnie często publikowane. Wśród uczniów Jerzego Panejki z okresu wileńskiego wymienić można m.in. Ludwika Bara (*Czynniki kontroli w samorządzie terytorialnym*, Wilno 1931, ss. 63), Stanisława Paczyńskiego (*Techniczno-prawne momenty w organizacji związków komunalnych*, Wilno 1933, ss. 87), Henryka Dembińskiego (*Osobowość publiczno-prawna samorządu w świetle metody dogmatycznej i socjologicznej*, Wilno 1934, ss. 149), Ludwika Kochutka (*Dobra Wielkie Soleczniki*, Wilno 1934, ss. 134), Jerzego Starościaka (*Samorząd adwokatury*, Wilno 1939, ss. 104), Izaaka Wajnesa (*Ochrona praw i interesów jednostki w postępowaniu administracyjnym*, Wilno 1939, ss. 138) czy Władysława Kawkę (*Policja w ujęciu historycznym i współczesnym*, Wilno 1939, ss. 108).

W 1939 r. profesor planował badania zagraniczne. Dlatego też pismem z dnia 28 lutego 1938 r. wystąpił do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświe-

---

30 października 1935 r., l. rej. 7028/33, OSN 1936, nr 4–6, s. 271 i n.; 14 lutego 1936 r., l. rej. 220/33, OSN 1936, nr 12, s. 861 i n.; 8 października 1936 r., l. rej. 1152/24, OSN 1937, nr 6, s. 469 i n.; 20 listopada 1936 r., l. rej. 2347/33 i 2729/34, OSN 1937, nr 7–8, s. 626 i n.; 23 maja 1937 r., l. rej. 4827/37, OSN 1937, nr 9, s. 698 i n.; 20 lutego 1936 r., l. rej. 3363/33, OSN 1937, nr 9, s. 700 i n.; 8 czerwca 1937 r., l. rej. 3985/34, OSN 1938, nr 1, s. 92 i n.; 14 czerwca 1937 r., l. rej. 7350/33 i 9308/33, OSN 1937, nr 3, s. 265 i n.; 17 stycznia 1938 r., l. rej. 4360/37, OSN 1938, nr 11–12, s. 1005 i n.; 22 maja 1936 r., l. rej. 4880/34, OSN 1939, nr 1, s. 73 i n.; 10 września 1937 r., l. inw. 621/36, OSN 1939, nr 2, s. 84 i n.; 23 kwietnia 1938 r., l. rej. 2286/36, OSN 1939, nr 2, 133 i n.; 19 lutego 1938 r., l. rej. 5360/35, OSN 1939, nr 3, s. 148 i n.; 10 grudnia 1938 r., l. rej. 4551/37, OSN 1939, nr 7–8, s. 419 i n.; 24 czerwca 1938 r., l. rej. 1252/36, OSN 1939, nr 7–8, s. 424 i n.

⁶⁵ „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, r. 11, pierwsze półrocze 1931, s. 19 i n.

⁶⁶ „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”, r. 11, drugie półrocze 1931, s. 632 i n.

⁶⁷ „Samorząd Terytorjalny” 1931, r. 3, z. 3 i 4, s. 359 i n.

⁶⁸ „Więść niosła, że nasz profesor tego przedmiotu – Jerzy Panejko, oblewa na pierwszej sesji większość zdających” – A. Michejda, *Wrzesień 1939*, „Moje wojenne dzieciństwo” t. 16, Warszawa 2005, s. 178. „Prof. J. Panejko, fenomenalna pamięć, godna wymogów w tej mierze rozległej Nauki Administracji, stał na słusznym stanowisku, że złożenie egzaminu z Administracji z pomyślnym wynikiem po roku studiów to tylko szczęśliwy przypadek, a nie dowód mądrości” – W. Czarnecki, *Wydział Prawny Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie w świetle anegdoty*, [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка*, 1988, t. 11, s. 181 i n.

cenia Publicznego o udzielenie urlopu naukowego na rok akademicki 1939/40 w celu przeprowadzenia studiów nad ideologią i kierunkami rozwoju współczesnej administracji i prawa administracyjnego, ze szczególnym uwzględnieniem tych procesów w Rzeszy Niemieckiej. Wybuch II wojny światowej zastał go w Wilnie i po wkroczeniu oddziałów sowieckich nie wyjechał z miasta, choć na stałe mieszkał w Krakowie. Jako prodziekan Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego pełnił swą funkcję do chwili zamknięcia uczelni, tj. do 15 grudnia 1939 r. Do tego czasu były też wydawane „przyspieszone” dyplomy ukończenia studiów, które osobiście z ramienia Wydziału parafował. Jego podpis widnieje na ostatnim protokole nr VIII z posiedzenia Senatu z dnia 10 listopada 1939 r.

Po wykwaterowaniu z mieszkania przy ul. Wielkiej 17/7, który współdzielił z prof. Adamem Chełmońskim (1890–1959), nie zdecydował się na tajne nauczanie, lecz powołując się na swoje niemieckie pochodzenie, wystąpił do stosownych władz okupacyjnych o przeniesienie do Generalnego Gubernatorstwa. Po 10-miesięcznym pobycie w obozach przesiedleńczych powrócił do Krakowa, gdzie podjął zatrudnienie w Rządzie Generalnego Gubernatorstwa. Publikował tam w języku niemieckim⁶⁹. Na początku 1942 r. berlińskie Ministerstwo Edukacji zwróciło się do niego z propozycją podjęcia pracy w Instytucie Badawczym na powołanym w 1941 r. Uniwersytecie „Rzeszy” w Poznaniu, ale na przejście nie zgodziły się władze Generalnego Gubernatorstwa⁷⁰. Za kolaborację („za wyrzeczenie się narodowości polskiej i przyjęcie służby u Niemców”) wydano na niego wyrok sądu specjalnego RP⁷¹. Zachowanie to po wojnie krytycznie oceniał na łamach „Państwa i Prawa” również prof. Józef Litwin (1904–1966)⁷². Okrycie infamią było także wyeks-

⁶⁹ G. Panejko, *Das polnische Wasserrecht und Fischereirecht. Herausgegeben vom Amt für Gesetzgebung in der Regierung des Generalgouvernements*, „Polnische Gesetze und Verordnungen in deutscher Übersetzung für den Dienstgebrauch der deutschen Behörden im Generalgouvernement”, t. 3/4, Krakau 1943, ss. 219 + 83.

⁷⁰ З. Соколюк, *Юрій Панейко 3.4.1886 – 18.8.1973*, [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка*, 1988, t. 11, s. 8.

⁷¹ Komunikat opublikowany w podziemnym Organie Biura Informacji i Propagandy wileńskiej Armii Krajowej „Niepodległość” nr 10 z datą 1–15 grudnia 1942 r. Zob. też J. Wołkownikowski, *Wymiar sprawiedliwości Polskiego Państwa Podziemnego na Wileńszczyźnie w latach II wojny światowej*, „Miscellanea Historico-Iuridica”, t. 5, red. A. Lityński, P. Fiedorczyk, Białystok 2007, s. 128.

⁷² W recenzji pierwszego wydania książki Antoniego Peretiatkowicza (1884–1956) pt. *Podstawowe pojęcia prawa administracyjnego* (Poznań 1945) J. Litwin napisał: „Małeńka uwaga. Nikt nie usunie z historii kultury nazwisk i dzieł Hamsuna ani Sven Hedina, niemniej nawet arcydzieła kolaboracjonisty Hamsuna są dziś w szkołach objęte bojkotem, choć zjawisko to jest może przemijające. W obecnych publikacjach polskich razi jednak nazwisko Panejki, uczonego średniej miary, który – powiedzmy to sobie szczerze – nie przysporzył nauce polskiej takiego blasku, by go cytować, skoro wiemy wszyscy, jak zachował się w czasie wojny. Prawnictwo polskie wyniosło z zawieruchy wojennej prawie zupełnie czystą kartę personalną, stać je zatem na to, by skreślić pewne nieważne pozycje” (J. Litwin, *Podstawy prawa administracyjnego [Krytyka i sprawozdania]*, „Państwo i Prawo” 1946, r. 1, z. 7, s. 49). Warto nadmienić,

ponowane w publikacji okolicznościowej pt. *Z dziejów Almae Matris Vilnensis: księga pamiątkowa ku czci 400-lecia założenia i 75-lecia wskrzeszenia Uniwersytetu Wileńskiego*⁷³. Biorąc pod uwagę może nie tyle koniunkturalizm czy oportunizm, co lojalność J. Panejki względem panującej w określonym momencie władzy, być może – po prostu – był niewolnikiem danych czasów, zawsze oddany sprawie.

W 1944 r. wraz z rodziną został ewakuowany do Wiednia, gdzie przebywał do 1948 r. Potem osiedlił się w Monachium i podjął pracę w Wolnym Uniwersytecie Ukraińskim w charakterze profesora zwyczajnego prawa administracyjnego na Wydziale Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych. Został następnie rektorem tej uczelni na rok akademicki 1948/49. Wybór ten został powtórzony w kolejnym roku akademickim. Za kadencji prof. J. Panejki na mocy decyzji nr XI 60710 bawarskiego Ministerstwa Oświaty i Kultury z 16 września 1950 r. przyznano uczelni uprawnienia do kształcenia na poziomie wyższym i możliwość nadawania stopni naukowych, uznawanych za równoważne z uniwersyteckimi bez konieczności nostryfikacji. W kolejnym roku akademickim prof. J. Panejko pełnił funkcję prorektora. W wieku 75 lat został ponownie wybrany na stanowisko rektora w roku akademickim 1961/62.

Próba rozliczenia się ze strasznymi czasami wojny oraz panującą w Niemczech powojenną okupacją był szkic dotyczący etyki w życiu publicznym, w którym podjął problem moralności panującej władzy⁷⁴.

Na potrzeby dydaktyki uniwersyteckiej opublikował podręcznik w języku ukraińskim pt. *Nauka administracji i prawa administracyjnego w dwóch częściach*⁷⁵.

Wypromował też dużą grupę doktorów – aż 36 osób, przy czym niektórym spośród nich stopnie nadano na podstawie dysertacji napisanych w języku polskim, np. Władysławowi Dombkowi (*Rozprawa administracyjna w polskim postępowaniu administracyjnym* – 30 maja 1950 r.) oraz Leviemu Aberdam (*Problemy nadzoru i kontroli w systemach administracji samorządowej* – 26 sierpnia 1966 r.). Z innych warto wskazać na pracę Romana Goliata pt. *Ідеологічні переміни самоврядування (Zmiany ideologiczne samorządu)* – 9 lipca 1949 r. oraz rozprawę Jarosława Dzyndra nt. *Проблема меж компетенції адміністрації правління й самоврядування (Problematyka rozgrani-*

że adresat krytyki chyba zanedbano się nią nie przejął, bowiem w kolejnym wydaniu podręcznika (przejrzanym i uzupełnionym) z 1947 r. nadal przywołuje cytaty z pracy J. Panejki z 1926 r. pt. *Geneza i podstawy samorządu europejskiego* (s. 45).

⁷³ Kraków 1996, s. 108.

⁷⁴ Ю. Панейко, *Етичні моменти в державному житті*, [w:] *Науковий збірник Українського Вільного Університету. Ювілейне видання*. Мюнхен 1948, t. 5, s. 129–138.

⁷⁵ Ю. Панейко, *Наука адміністрації й адміністративного права. Загальна частина / За викладами Ю. Панейка опрацював С. Галамай*, Augsburg 1949, cz. 1, s. 115; cz. 2, s. 116–213 (УВУ: [т. 5]. Українська Студентська Громада. Серія: Скрипти; т. 26).

czenia kompetencji administracji rządowej i samorządu) – 10 kwietnia 1952 r. czy dysertację Iwana Gwozda pt. *Федерализм і адміністративне право СССР* (*Federalizm i prawo administracyjne ZSRR*) – 17 sierpnia 1968 r. Odnotować również należy, że powojennym uczniem prof. Jerzego Panejki był Zenobiusz Sokoluk (1926–1998). W 1953 r. ukończył Wydział Prawa i Nauk Społeczno-Ekonomicznych Ukraińskiego Wolnego Uniwersytetu w Monachium. Bezpośrednio po studiach doktoryzował się z zakresu administracji i prawa administracyjnego na podstawie dysertacji pt. *Ideologiczne podstawy samorządu komunalnego we Francji*. W tej dziedzinie już w 1955 r. uzyskał habilitację na podstawie pracy pt.: *Teoria policji*⁷⁶. Był profesorem zwyczajnym w latach 1968–1998 i jako wychowanek stał się sukcesorem spuścizny naukowej J. Panejki.

Dziełem życia prof. J. Panejki była wydana w 1963 r. w języku ukraińskim monografia pt. *Teoretyczne podstawy samorządu*⁷⁷, stanowiąca ostateczną konstatację wieloletnich dociekań autora oraz dająca najpełniejszy pogląd na istotę samorządu terytorialnego. Nawiązuje ona bezpośrednio do prac przedwojennych, choć uwzględnia także późniejsze ustawodawstwo (zwykle i konstytucyjne) oraz piśmiennictwo, w tym dorobek polskich autorów, m.in. Jerzego Starościaka oraz Maurycego Jaroszyńskiego (1890–1974). Jak już wspomniano, książka ukazała się ponownie jakiś czas temu na Ukrainie. Fragmenty tej pracy były także popularyzowane w formie osobnych publikacji⁷⁸.

Sądzę, że data publikacji pierwowzoru omawianej książki nie była przypadkowa. Należy bowiem przypomnieć, że w 1960 r. ukazało się drugie wydanie – rozszerzone i usystematyzowane – znanej pracy H. Kelsena pt. *Czy sta teoria prawa*⁷⁹. W 1961 r. Kelsen otrzymał tytuły doktora *honoris causa* Uniwersytetu Berlińskiego, Uniwersytetu Wiedeńskiego, *New School for Social Research*, a w 1963 r. – paryskiej Sorbony. W międzyczasie został uhonorowany *Großes Verdienstkreuz mit Stern der Bundesrepublik Deutschland* (Wielki Krzyż Zasługi RFN z Gwiazdą). Z pewnością był on dla J. Panejki wielkim autorytetem naukowym (nb. monografista europejskiego samorządu przeżył swojego mistrza tylko o cztery miesiące).

Jerzy Panejko był także uczestnikiem emigracyjnych dyskusji patriotycznych odnoszących się do przyszłych rozwiązań instytucjonalnych w niepodległej już Ukrainie. Dał temu wyraz w szkicu porównawczym⁸⁰.

⁷⁶ З. Соколюк, *Теорія поліції*, Гадяч 2005, ss. 206.

⁷⁷ Ю. Панейко, *Теоретичні основи самоврядування*, Monachium 1963, ss. 194; Ponowne wydanie: Ю. Панейко, *Теоретичні основи самоврядування*, Lwów 2002, ss. 196.

⁷⁸ Ю. Панейко, *Історичні основи самоврядування „Республіканець”* 1993, nr 3–4, s. 15 i n.; Ю. Панейко, *Вплив виборчих систем на фаховість у самоврядуванні*, „Віче” 2007, nr 11, s. 55 i n.

⁷⁹ H. Kelsen, *Reine Rechtslehre. Mit einem Anhang: Das Problem der Gerechtigkeit*, Wien 1960, ss. 534.

⁸⁰ Ю. Панейко, *Конституційна криза Німецької Федеративної Республіки*, „Сучасна Україна” 1953, nr 4, s. 4.

U schyłku życia pisał głównie drobne prace spoza zakresu nauk prawnych, w których poruszał różnorodne problemy, np. przybliżał ciekawe postaci historyczne lub koncentrował się na sprawach kulturalno-artystycznych. Z ciekawszych można tu wymienić: *Краса людини* (1951), *Різдвяна містерія* (1952), *Волфганг Амадеус Моцарт* (1956), *В'ячеслав Литинський* (1956), *Коли дзвонять воскресні дзвони* (1956), *Бетховен – людина* (1957), *Гуманність і християнство* (1957), *Ідея вічного миру* (1959), *До історії «Месії» Генделя* (1961), *Завдання професора університету* (1965). Eseje publikował na łamach prasy emigracyjnej („Svoboda”, „Współczesna Ukraina”, „Гłos Християнський”).

Jerzy Panejko uchodził za osobę bardzo zasłużoną w środowisku emigracji ukraińskiej. Jeszcze za życia ukazały się okolicznościowe prace z okazji jubileuszu 70-lecia⁸¹ oraz rocznicy 85-lecia urodzin⁸². Wyrazem szczególnego uhonorowania było nadanie 30 marca 1972 r. godności doktora *honoris causa* Ukraińskiego Wolnego Uniwersytetu w Monachium⁸³. Na stulecie urodzin ukazały się specjalnie dedykowane, pośmiertne księgi pamiątkowe Profesora Jerzego Panejki⁸⁴.

Jerzy Karol Panejko zmarł 18 sierpnia 1973 r. i został pochowany trzy dni później w starej części cmentarza Waldfriedhof w Wiedniu w alei zasłużonych (Fürstenrieder Str. 288; pole 186, rząd 2, nagrobek 0076). W chwili obecnej jego grób jest traktowany przez zarząd cmentarza jako opuszczony⁸⁵, co symptomatycznie świadczy o pamięci potomnych o osobie profesora, rektora i doktora honorowego uczelni, ale także melomana oraz działacza społecznego i oddaje poniekąd tragizm tej – równie interesującej, co kontrowersyjnej – postaci.

Summary

George Charles Paneyko (1886–1973) – biography sketch

Key words: theory of self-government, administrative law doctrines, George Charles Paneyko, biography.

The article concerns the biography of the creator of the theory of state local government in Poland. George Charles Paneyko lived from 1886 to 1973. In 1909 he graduated from the Faculty of Law and Social Sciences of

⁸¹ З. Соколюк, *Проф. Д-р Юрій Панейко. З нагоди 70- річного ювілею*, Мюнхен 1956, ss. 19.

⁸² З. Соколюк, *Бути людиною. До 85-річного ювілею проф. Д-ра Юрія Панейка*, „Український самостійник” 1971, nr 5/6, s. 46-48.

⁸³ У. Пацке, М. Шафовал, Р. Яремко, *Universitas Libera Ucrainensis: 1921 – 2011*, Monachium 2011, „Varia” cz. 56, passim.

⁸⁴ Науковий збірник Українського Вільного Університету на пошану Юрія Панейка, 1988, t. 11; *In memoriam Georgii Paneyko*, „Studien zu Nationalitätenfragen” 1988, nr 4.

⁸⁵ „Die Grabstätte wurde aufgegeben” – z informacji uzyskanej 27 sierpnia 2013 r. od zarządcy cmentarza.

the University of Lviv. There he received his doctorate in 1910. In 1926, he was docent at the Jagiellonian University, and from 1928 he worked as a professor of administrative law and administrative sciences Stefan Batory University in Vilnius. After World War II has been a full professor at the Faculty of Jurisprudence and Social-Economic Sciences Ukrainian Free University in Munich. There was published in 1963 his last work *Theoretical basis of self-government*.